

AGNIESZKA MARIA PAWLAK-KINDLER

Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie

WDROŻENIE POLSKIEGO MODELU WARSZTATÓW TERAPII ZAJĘCIOWEJ W OŚRODKACH W ALBANI

Streszczenie: Artykuł traktuje o kolejnym projekcie realizowanym w Albanii przez UMCS w Lublinie, Ambasadę RP w Tiranie i salezjański Ośrodek Don Bosko w Tiranie. Celem projektu było przede wszystkim propagowanie idei integracji europejskiej i kształcenia włączającego w albańskich placówkach edukacyjnych i opiekuńczych oraz wyznaczenie zadań możliwych do realizacji – wprowadzenie w Albanii polskiego modelu Warsztatów Terapii Zajęciowej. Artykuł zawiera opis poszczególnych etapów projektu oraz przesłanki do podjęcia działań organizacyjno-edukacyjnych w Albanii.

Słowa kluczowe: Albania, projekty europejskie, Warsztaty Terapii Zajęciowej, niepełnosprawność intelektualna, pedagogika zabawy

W raporcie rocznym z 2010 roku dotyczącym programu „polska pomoc” w Albanii Ministerstwo Spraw Zagranicznych zamieściło krótkie sprawozdanie. Mowa w nim o pierwszym projekcie realizowanym przez UMCS w Lublinie, Ambasadę RP w Tiranie oraz Salezjański Ośrodek ks. Don Bosko w Tiranie. Projekt pod hasłem „Szkolenie instruktorów terapii zajęciowej dla osób niepełnosprawnych umysłowo w Albanii” został zrealizowany we wrześniu 2010 roku.

Albania przechodzi bardzo dynamiczny proces transformacji gospodarczej związanej z przygotowaniem do przyszłej potencjalnej akcesji do UE. Na marginesie społeczeństwa pozostają jednak osoby niepełnosprawne, a w szczególności niepełnosprawne umysłowo, w tym dotknięte syndromem Downa. W obecnej sytuacji istnieje niewielka nadzieja na ich integrację w społeczeństwie. Jedyłą instytucją, która próbuje organizować terapię zajęciową dla tych osób jest

Salezjański Ośrodek Społeczny Ks. Bosko w Tiranie. Celem projektu było przygotowanie 30-osobowej grupy instruktorów do pracy z osobami niepełnosprawnymi umysłowo na poziomie podstawowym (*Polska współpraca na rzecz rozwoju. Raport roczny 2010*, s. 62)

Uczestnicy projektu zapoznali się z podstawami pedagogiki specjalnej, ze szczególnym uwzględnieniem informacji o niepełnosprawności intelektualnej. Duży blok warsztatowy poświęcony został polskim założeniom Warsztatów Terapii Zajęciowej oraz możliwościom organizacji takiego warsztatu w Albanii. Ponieważ pierwszy projekt został wysoko oceniony i uznany za bardzo przydatny, podjęto decyzję o realizacji kolejnego, który przyczyni się do rozwoju wiedzy, wzrostu świadomości społecznej, a także podejmowania działań na rzecz osób z niepełnosprawnością intelektualną.

Celem niniejszego opracowania jest opisanie albańskich realiów, w których żyją osoby z niepełnosprawnością intelektualną w różnym stopniu, ich codziennego funkcjonowania w placówkach albańskich oraz przygotowania kadry pedagogicznej, a także organizacji opieki i edukacji osób z niepełnosprawnością na przykładzie wizytowanych placówek w Albanii.

Od sierpnia do października 2013 roku Ambasada RP w Tiranie oraz Qendra Sociale Don Bosko w Tiranie, we współpracy z Instytutem Pedagogiki UMCS w Lublinie, realizowały kolejny wspólny międzynarodowy projekt, tym razem pod nazwą: „Wdrożenie polskiego modelu Warsztatów Terapii Zajęciowej w ośrodkach w Albanii”.

Głównymi celami projektu były:

- przedstawienie zbioru gier i zabaw integracyjnych oraz ich zastosowania praktycznego w terapii osób z niepełnosprawnością intelektualną w różnych stopniach;
- wyszkolenie instruktorów-animatorów zabaw integracyjnych;
- wykorzystanie prostych i specjalnych pomocy w terapii osób z niepełnosprawnością intelektualną;
- propagowanie idei integracji europejskiej i kształcenia włączającego w albańskich placówkach edukacyjnych i opiekuńczych;
- podnoszenie świadomości społecznej dotyczącej potrzeb i możliwości osób z niepełnosprawnością intelektualną;
- wyrównywanie szans życiowych osób niepełnosprawnych intelektualnie;
- wyznaczenie zadań możliwych do realizacji – wdrożenie w Albanii polskiego modelu Warsztatów Terapii Zajęciowej.

Ambasada RP we współpracy z Uniwersytetem Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie oraz Centrum Socjalnym Don Bosko w Tiranie zrealizowała projekt

na temat „Wdrożenie polskiego modelu Warsztatów Terapii Zajęciowej w ośrodkach w Albanii”. Projekt zrealizowany w ramach programu polskiej pomocy rozwojowej służy ochronie podstawowych praw niepełnosprawnych intelektualnie dzieci i młodzieży, jakimi są zapewnienie powszechnego nauczania na poziomie podstawowym oraz ich integracja w społeczeństwie. Potwierdza wspieranie przez Polskę dążenia Albanii do integracji z UE poprzez wdrażanie polskiego know-how w zakresie opieki, edukacji i integracji społecznej dzieci i młodzieży o różnym stopniu niepełnosprawności (*Współpraca rozwojowa*: http://www.tirana.ms.gov.pl/pl/wspolpraca_dwustronna/informacje_ekonomiczne/?print-Mode=true.)

ETAPY PROJEKTU

Praca w ramach projektu obejmowała kilka obszarów i przebiegała w trzech etapach. **Pierwszym etapem** było szkolenie instruktorów-animatorów przygotowane i prowadzone przez autorkę niniejszego opracowania jako przedstawiciela UMCS w Lublinie. Miało ono charakter warsztatowy, najbardziej efektywny dla potrzeb tego projektu. Obejmowało m.in. prezentację gier i zabaw integracyjnych z wykorzystaniem metody pedagogiki zabawy promowanej przez lubelski oddział Polskiego Stowarzyszenia Pedagogów i Animatorów KLANZA oraz innych wybranych gier i zabaw dla grup w różnym wieku. Uczestnicy mieli możliwość wzięcia udziału w proponowanych zabawach oraz zademonstrowania własnych. Podczas szkolenia udzielano praktycznych wskazówek dotyczących dostosowania zabaw i gier do możliwości, potrzeb, wieku oraz rodzaju niepełnosprawności podopiecznych.

Na szkoleniu usystematyzowano wiedzę uczestników na temat niepełnosprawności intelektualnej w różnych stopniach¹. Podczas warsztatów zwracano szczególną uwagę na elastyczność, kreatywność i wrażliwość przyszłych instruktorów w czasie prowadzenia zajęć integracyjnych z dziećmi, młodzieżą i dorosłymi z niepełnosprawnością intelektualną.

W szkoleniu wzięło udział pięciu animatorów albańskich, którzy byli uczestnikami poprzedniego projektu. Ten etap szkolenia zakończony został weryfikacją nabytych umiejętności. Zadaniem uczestników było ułożenie konspektów zajęć z wybraną grupą podopiecznych z niepełnosprawnością intelektualną. Schemat konspektu został szczegółowo omówiony w poprzednim projekcie, w tym natomiast przypomniano jego elementy. Niewielką trudnością było dostosowanie odpowiednich

¹ Podstawy pedagogiki specjalnej oraz wytyczne do pracy z osobami z niepełnosprawnością zostały omówione w poprzednim projekcie, którego wymiernym efektem jest poradnik *ABC pracy z osobą z upośledzeniem umysłowym (ABC Puna me personin me aftesitekufizuar mendore)* wydany w Tiranie w 2010 roku.

gier i zabaw do możliwości podopiecznych z uwzględnieniem ich wieku oraz stopnia niepełnosprawności. Ponieważ przygotowywaliśmy się do prowadzenia zajęć w różnych ośrodkach i z różnymi osobami, należało takie dostosowania przećwiczyć i ułożyć konkretne zestawy propozycji. Ćwiczenia te zaowocowały sprawnymi, pełnymi śmiechu i radości zajęciami w odwiedzanych potem placówkach.

W kolejnym etapie projektu odbyły się wizyty studyjne w trzech ośrodkach w Szkodrze. W skład delegacji wizytującej weszli: psycholog zatrudniony w Centrum Don Bosko, studiująca w Polsce tłumaczka oraz przedstawiciel UMCS-u (autorka). Celem wizyty było poznanie funkcjonowania instytucji zajmujących się osobami z niepełnosprawnościami.

Pierwszą wizytowaną placówką był Ośrodek Rozwoju. Jest to placówka państwowa, przeznaczona dla dorosłych o różnorodnych zaburzeniach. Przebywają w niej osoby z terenu całej Albanii. Podobnych ośrodków funkcjonuje w całej Albanii sześć. Personel, mając na uwadze potrzeby, uznaje tę liczbę za niewystarczającą. Dzięki uprzejmości pani dyrektor delegacja z Tirany mogła zobaczyć placówkę, jej wyposażenie oraz podopiecznych. W ośrodku 100 pensjonariuszy pozostaje pod stałą opieką personelu opiekuńczego i wykwalifikowanej kadry m.in. psychologa, logopedy, fizjoterapeuty. Placówka jest całodobowa i działa cały rok. Podopieczni mają do dyspozycji sypialnie, pracownie, stołówkę oraz zielony teren koło ośrodka. Jedno ze skrzydeł budynku przeznaczone jest dla osób poruszających się na wózkach. Wydaje się, że instytucja łączy w sobie kilka funkcji placówek polskich. Można więc wyodrębnić warsztaty terapii zajęciowej z pracownikami (komputerową, gospodarstwa domowego, techniczną, muzyczną itp.), gdzie podopieczni mają zajęcia z instruktorami; dom pomocy społecznej, w którym przebywają osoby pozbawione opieki rodzinnej (z różnych względów); szkołę życia czy też ośrodek dla młodzieży z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu znacznym i głębokim, w której odbywają się zajęcia edukacyjno-terapeutyczne. Każdy z podopiecznych realizuje indywidualny program terapeutyczny (w Polsce tzw. IPET). Wydaje się jednak, że placówka nie zaspokaja do końca potrzeb podopiecznych ze względu m.in. na dużą ich liczbę i relatywnie niewielką liczbę pracowników. Niestety większość czasu przeznaczona jest raczej na pielęgnację i opiekę niż na edukację i wychowanie.

Kolejną wizytowaną placówką była szkoła specjalna. Kształci się w niej ok. 80 uczniów. Mieści się w dwóch budynkach – jeden przeznaczony jest na sale lekcyjne, drugi na kuchnię i jadalnię. Część uczniów (ok. 60) jest dowożona do szkoły szkolnym busem. Jak poinformowała pani dyrektor, szkoła przyjmuje uczniów ze wszystkimi zaburzeniami, m.in. z autyzmem, zespołem Downa, z niepełnosprawnością intelektualną. Ponieważ w Albanii nie ma rozbudowanej, a nawet wystarczającej, bazy diagnostycznej, rozróżnienie niepełnosprawności nie jest precyzyjne i kwalifikacja dzieci do szkół odbywa się na różnych zasadach. Nauczyciele szkoły specjalnej

mają kwalifikacje pedagogów pracujących w szkołach ogólnodostępnych wzbogacone czasami o wiedzę z zakresu psychologii klinicznej i ewentualny kurs (o nie do końca sprecyzowanym programie). Nie są to więc specjalistyczne kwalifikacje potrzebne (w Polsce) do pracy, terapii czy opieki nad osobą z niepełnosprawnością intelektualną i zaburzeniami sprzężonymi. Podczas nauczania nie wykorzystuje się specjalnych metod pracy z niepełnosprawnymi intelektualnie ani specjalnych bądź dostosowanych podręczników w celu uniknięcia, według pani dyrektor, dyskryminacji. Liczba uczniów w klasach jest zmniejszona do 12. W poszczególnych klasach obowiązuje program nauczania taki jak w szkołach ogólnodostępnych, z tym że jego realizacja odbywa się wolniej i trwa dłużej, np. o rok lub dwa, co można uznać za swego rodzaju dostosowanie programu do potrzeb i możliwości uczniów.

Ostatnią z odwiedzonych placówek było Centrum im. Matki Teresy z Kalkuty, w którym pracują siostry zakonne. W Centrum przebywa około 100 osób z niepełnosprawnością intelektualną w różnych stopniach oraz z różnymi zaburzeniami sprzężonymi. Większość podopiecznych stanowią dziewczęta. Gdy trafią do tej placówki, zwykle spędzają w niej całe swoje życie. Centrum pełni funkcje opiekuńcze, w realiach polskich można je porównać do domu pomocy społecznej. Ponieważ jednak siostry obowiązują nowe wytyczne dotyczące indywidualnych programów edukacyjno-terapeutycznych, starają się je tworzyć, opierając się na samodzielnie przeprowadzonej diagnozie. Ta wstępna diagnoza jest podstawą do próby prowadzenia zajęć edukacyjnych z podopiecznymi. W opinii siostr istnieje duża potrzeba przeprowadzenia wnikliwej, profesjonalnej diagnozy (a nie tylko obserwacji) wszystkich pensjonariuszy, co dałoby rzetelne podstawy do efektywnej pracy. Żadna bowiem z pracujących w Centrum osób nie ma wykształcenia pedagogicznego, a tym bardziej nie jest przygotowana do kształcenia osób z niepełnosprawnością intelektualną. Diagnoza przeprowadzana przez siostry (mimo ich dobrej woli) nie opiera się na żadnym schemacie, jest niesystematyczna i raczej wybiórcza. Wynika bardziej z całodobowej obserwacji niż z przesłanek psychopedagogicznych.

W Centrum dzięki darczyńcom siostry zgromadziły wiele pomocy edukacyjnych, które odpowiednio wykorzystane umożliwiłyby postępy w nauce mieszkających tam dziewcząt. Praca siostr skupia się przede wszystkim na działaniach pielęgnacyjnych. Sporadycznie można dostrzec działalność edukacyjną i to zwykle przypadkową, niezamierzoną. Oczywiście spowodowane jest to brakiem specjalistycznej wiedzy, której siostry, ze zrozumiałych względów, nie posiadają. Podniesienie poziomu wiedzy opiekunów na temat specyfiki funkcjonowania oraz możliwości rozwojowych osób z różnego typu zaburzeniami pozwoliłoby na codzienną, bardziej aktywną i efektywną egzystencję mieszkanek. Z relacji personelu zatrudnionego w Ośrodku Rozwoju i Centrum im. Matki Teresy wynika, że istnieje paląca potrzeba podjęcia działań w zakresie diagnostyki, poradnictwa, wczesnej

interwencji, udostępnienia większej ilości placówek specjalnych oraz wyszkolenia i zatrudnienia specjalistycznej kadry pedagogicznej oraz instruktorskiej prowadzącej różne formy terapii wspomagającej rozwój osób z niepełnosprawnością intelektualną.

W 2010 roku, w ramach projektu „Szkolenie instruktorów terapii zajęciowej dla osób niepełnosprawnych umysłowo w Albanii” realizowanego przez Ambasadę RP oraz Salezjański Ośrodek ks. Don Bosco w Tiranie, powstał wspomniany już poradnik w języku albańskim *ABC pracy z osobą z upośledzeniem umysłowym*. Może on z powodzeniem zostać wykorzystany do zdobycia podstawowej wiedzy na temat pracy z osobami z niepełnosprawnością intelektualną. Poradnik zawiera również inwentarze H.C. Gunzburga – bardzo dobre narzędzie diagnostyczne przeznaczone do oceny postępów w rozwoju społecznym osób z niepełnosprawnością intelektualną w różnych stopniach. Inwentarze stanowią zarówno narzędzie diagnozy, jak i wyznaczają plan dalszych działań edukacyjno-terapeutycznych. Przekazanie kilku egzemplarzy poradnika zainteresowanym placówkom zajmującym się opieką nad osobami z niepełnosprawnością intelektualną i współtowarzyszącymi dysfunkcjami wspomogą codzienną pracę zatrudnionego personelu. Autorka spędziła w Centrum trzy pracowite dni, podczas których diagnozowała podopiecznych i nanosiła na diagramy wyniki. Wykonała kilkanaście diagramów Gunzburga przy współudziale pracujących w Centrum sióstr. Jest nadzieja, że będą mogły potem samodzielnie zdiagnozować resztę podopiecznych i na tej podstawie rozpiścić programy edukacyjno-wychowawcze, które pozwolą na systematyczną, zaplanowaną, celową pracę. Biorąc pod uwagę to, że większość podopiecznych spędza w Centrum całe swoje życie, można uznać, iż perspektywy efektów pracy są naprawdę ogromne.

Ostatnim, **trzecim etapem** projektu była organizacja działalności animacyjnej, prowadzonej przez uprzednio wyszkolonych instruktorów, w dziewięciu ośrodkach w Albanii. Autorka sprawowała nadzór merytoryczny i czynnie uczestniczyła w tym przedsięwzięciu.

ZAJĘCIA W OŚRODKACH – GRY I ZABAWY

Instruktorzy odwiedzili po trzy placówki opieki i kształcenia osób z niepełnosprawnością intelektualną w Tiranie, Szkodrze oraz Beracie. W każdej zaprezentowano zastaw odpowiednio dostosowanych gier i zabaw integracyjnych. Zaproszono do zabaw nie tylko podopiecznych, ale także ich wychowawców, nauczycieli i opiekunów, co miało fundamentalne dla tego projektu znaczenie.

Schemat każdej wizyty był bardzo podobny. Zmieniały się tylko zestawy gier i zabaw ze względu na wiek podopiecznych i charakter ich zaburzeń. Wizyty w każ-

dym ośrodka były wcześniej umówione, w związku z czym nasza grupa była oczekiwana i chętnie przyjmowana. Na początku każdego spotkania dokonywana była prezentacja poszczególnych gości i gospodarzy oraz wymiana standardowych uprzejmości i podziękowań. Dyrektor opowiadał o placówce i pracy z uczniami o różnych zaburzeniach. Niestety (tak jak w całej Albanii) szczegółowa wiedza na temat niepełnosprawności intelektualnej jest ograniczona, raczej niecisła i w dużej mierze wynikająca z codziennej obserwacji. Najbardziej rozpoznawalny jest zespół Downa ze względu na widoczne i charakterystyczne cechy fizyczne. Stosunkowo dużo mówi się w Albanii o autyzmie, realizuje się akcyjne projekty dla tej właśnie grupy osób. Jednak wszystkie inne zaburzenia i odstępstwa od normy zaliczane są ogólnie do grupy chorób psychicznych. Sądzić można, że wynika to przede wszystkim ze słabej diagnostyki i mało upowszechnianej wiedzy na temat niepełnosprawności, a także z braku świadomości olbrzymich potrzeb społecznych.

Po wprowadzeniu i rozmowach spotykaliśmy się z dziećmi i młodzieżą. Zawsze towarzyszyli nam ich opiekunowie, którzy szybko włączali się do wspólnej zabawy. Zajęcia były prowadzone przy muzyce, co bardzo korzystnie oddziaływało na podopiecznych. Dzieci na początku były zaintrygowane, trochę speszzone, ale błyskawicznie wchodziły w interakcje z instruktorami i z radością uczestniczyły w zabawach. Do dyspozycji mieliśmy duże, kolorowe pomoce przywiezione z Polski, przekazane przez Stowarzyszenie KLANZA, czyli chusty animacyjne, tunele, duże terenowe gry, kostki, piłki itd. Proponowaliśmy znane zabawy z chustą, np. karuzela, deszczowa chmura, kurtyna, rekin, paczka, szklana tafla i wiele innych (Wasilak 2002); zabawy i zawody z wykorzystaniem tunelu animacyjnego, np. mijanie się, szukanie ukrytych przedmiotów, przechodzenie na czas itd. (fotografie 1–4).

Fotografia 1. Zabawy w Shkoder (Dom opieki) – chusta animacyjna (fot. A. Pawlak)

Fotografia 2. Zabawy w Shkoder (Szkoła podstawowa)
– chusta animacyjna (fot. A. Pawlak)

Fotografia 3. Zabawy w Beracie – tunel animacyjny (fot. A. Pawlak)

Fotografia 4. Zabawy w Tiranie – chusta animacyjna (fot. A. Pawlak)

Każda wizyta przynosiła wiele radości dzieciom, dawała impuls do działania nauczycielom, wychowawcom i opiekunom. Słyszeliśmy pochwały i deklaracje, że wszyscy chcieliby włączyć takie zabawy i gry do repertuaru swoich oddziaływań edukacyjno-wychowawczych. Można przyjąć, że zapoczątkowaliśmy inne, aktywne podejście do osób z niepełnosprawnością. Pokazaliśmy, że można uczyć, bawiąc się wspólnie i aktywnie.

PODSUMOWANIE PROJEKTU

Podsumowaniem projektu była uroczystość zorganizowana w Centrum Don Bosko w Tiranie. Wzięli w niej udział organizatorzy projektu, czyli przedstawiciele Ambasady RP, dyrektor Centrum Don Bosko, przedstawiciel UMCS w Lublinie, zaproszeni dyrektorzy szkół i ośrodków kształcenia osób z niepełnosprawnością intelektualną, instruktorzy prowadzący zajęcia integracyjne oraz podopieczni.

Każdy z ośrodków wyposażony został w pakiet specjalnych pomocy wykorzystywanych podczas działalności animacyjnej (chusty, tunele, kostki, piłki, gry terenowe). W Tiranie powstał pierwszy w Albanii Warsztat Terapii Zajęciowej pomagający osobom z różnorodną niepełnosprawnością z tego miasta i okolic. Wdrożono w nim założenia polskich warsztatów, a szkolenia animacyjne włączono na stałe do codziennej działalności.

Po zakończeniu wizyt warsztatowych w ośrodkach Albanii można z pewnością mówić o osiągnięciu zamierzonych celów. Można uznać, że korzyści z projektu dla nauczycieli, wychowawców, instruktorów były następujące:

- poznanie nowych, atrakcyjnych metod pracy z osobami z niepełnosprawnością intelektualną;
- nabycie umiejętności dostosowywania metod pracy do potrzeb i możliwości osób aktualnie objętych kształceniem i terapią;
- zastosowanie w praktyce nowych gier i zabaw integracyjnych w pracy z dziećmi, młodzieżą i dorosłymi z niepełnosprawnością intelektualną;
- wzrost zainteresowania osobami z niepełnosprawnością intelektualną, podjęcie działań zmierzających do zwiększenia opieki nad nimi (organizacja spotkań integracyjnych w kilku różnych ośrodkach w Albanii);
- rozbudzenie świadomości potrzeb i kierunków dalszej pracy na rzecz osób z niepełnosprawnością intelektualną w Albanii;
- wyposażenie wybranych ośrodków edukacyjnych w pomoce do gier i zabaw integracyjnych;
- uruchomienie pierwszego Warsztatu Terapii Zajęciowej w Tiranie.

Beneficjantami projektu byli również pośrednio podopieczni, czyli osoby z niepełnosprawnością intelektualną i zaburzeniami sprzężonymi. Nie można zapomi-

nać o wielkich potrzebach tych osób w Albanii. To właśnie oni czerpią największe i najważniejsze korzyści z projektu, m.in.:

- zwiększenie aktywności fizycznej i intelektualnej;
- poznanie innych, atrakcyjnych i aktywnych sposobów spędzania czasu;
- wyrównywanie szans w zabawie i grach integracyjnych;
- wprowadzenie elementów rywalizacji i współpracy do aktywności codziennej;
- doświadczanie podmiotowości i zainteresowania w terapii i pracy;
- wzrost dobrego samopoczucia, zadowolenia z aktywności i bycia w grupie;
- wyzwalanie dobrych, silnych emocji w czasie gier i zabaw, które mogą zostać wykorzystane w mniej dynamicznych okresach pracy;
- zwiększenie więzi emocjonalnych między członkami grupy a wychowawcami, nauczycielami, instruktorami.

PODSUMOWANIE

Reasumując, można stwierdzić, że zrealizowany projekt przyniósł zamierzone efekty. Wskazane jest jednak dalsze propagowanie idei integracji i inkluzji w Albanii. W większości ośrodków praca opiekunów, zatrudnionego personelu skupia się w zasadzie tylko na opiece, codziennej pielęgnacji osób niepełnosprawnych. W niewielu ośrodkach prowadzone jest kształcenie mające na celu podnoszenie kompetencji zarówno społecznych, życia codziennego, jak i szkolnych. Być może spowodowane jest to brakiem odpowiednio przygotowanej kadry pedagogicznej, stosunkowo niskim poziomem świadomości społecznej i wiedzy na temat specyfiki niepełnosprawności intelektualnej, zaburzeń sprzężonych czy niepełnosprawności w ogóle. Wydaje się, że przyczyny takiego stanu rzeczy są dosyć złożone i wymagają podjęcia działań systemowych.

Dlatego też nie należy poprzestawać na działalności akcyjnej, a raczej podjąć wyzwanie cyklicznego zwiększania szans osób z niepełnosprawnością w Albanii przez realizację projektów, szkolenie kadr, udostępnianie specjalistycznej pomocy, dostosowanie programów nauczania, oceniania, zmniejszenie liczby podopiecznych w grupach/klasach, czyli wdrożenie w albańskim systemie kształcenia zasad i metod pedagogiki specjalnej.

LITERATURA

Polska współpraca na rzecz rozwoju. Raport roczny 2010. Ministerstwo Spraw Zagranicznych Departament Współpracy Rozwojowej [pozyskano z: www.polskapomoc.gov.pl/.../www_raport_roczny_2010_MSZ.pdf].

Współpraca rozwojowa, opublikowano:

http://www.tirana.msz.gov.pl/pl/wspolpraca_dwustronna/informacje_ekonomiczne/?printMode=true [dostęp: 24.07.2014].

Wasilak A. (red.), 2002, *Zabawy z chustą*. Lublin, Wydawnictwo KLANZA.

IMPLEMENTATION OF THE POLISH MODEL OF OCCUPATIONAL THERAPY WORKHOPS AT CENTRES IN ALBANIA

Abstract: The article discusses another project implemented in Albania by the Maria Curie-Skłodowska University in Lublin, the Embassy of the Republic of Poland in Tirana and the Salesians of Don Bosco in Tirana. The project's aim was mainly to promote and implement the idea of European integration and inclusive education at Albanian education and care facilities as well as to set areas and tasks possible to be performed – implementation of the Polish model of Occupational Therapy Workshops in Albania. The article includes descriptions of particular stages of the project and conditions for undertaking organisational and educational activities in Albania.

Key words: Albania, European projects, Occupational Therapy Workshop, mental disability, education through play